

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

XITSONGA: RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA (FAL)

PAPILA RA VUMBIRHI (P2)

2022

XILETELO XA MAKOREKETELO

TIMARAKA: 70

Xiletelo xa makoroketelo lexi xi na 10 wa tipheji.

XIYENGE XA A: NOVHELE

XIVUTISO XA 1: NDZI NGO TINCIKI – FA Thuketana

- 1.1 Ejarateni ra kereke.√ (1)
- 1.2 A a vurisa hileswi a vona vana va yena va ri lavanene na leswaku vana va le Rixongile va onhakile leswi nga vaka nkucetelo eka ku onha vana va yena. √√ (2)
- 1.3 xupuriwa./B. √ (1)
- 1.4 Ntekele u tekiwa a ri Mukreste na ku ka a nga chavi ku vula leswaku n'wana u fanele ku xupuriwa loko a nga yingisi, leswi a pfumelaka eka swona u swi endla na le ka n'wana wa yena Rice loyi a n'wi hlongoleke hi ku va a bihise emirini nhwana wa ka Ridonga. √√√ (3)
- 1.5 Hileswi kokwa wa Ntekele, Xoloxolo na Mafela-nkatini kokwa wa Dodovha, loyi a ri kokwana-xinghuwe wa Jamboti va nga tshama va pumbana vuloyi kutani Xoloxolo a nghunghumela a ya hisa tiyindlu ta Mafela-nkatini. √√ (2)
- 1.6 Ntekele loyi a tivulaka Mukreste u xanisa vana va yena hi ku va hlawulela laha va feneleke ku tekiwa/ teka kona, N'wa-Xitlhelana u dyisiwa mbitsi hi Ntekele loyi a nga tsundzuxiwiki. Rice na N'wa-Xitlhelana va lova, mabazi ya Ntekela ya hisiwa, Mpfuleni u holova na Ntekele kutani wa lan'wa a ya tihlomisa eka Lefty, Manayila u holova na tata wa yena hikwalaho ko xaviseriwa Muzayiwe leswaku a tekana na yena.√√√ (3)
- 1.7 Leswaku va ta baleka loko Jamboti a ta va a kumile ntirho. √ (1)
- 1.8 Vamanana lava va endla vubihi byo hleva manana Rinono mayelana na maambalelo ya yena leswi nga fambelaniki na Vukreste.√√ (2)
- 1.9 I ntiyiso, Manayila a a nga ri na mhaka na ku karhata ka tata wakwe. U swi kotile ku yimela Jamboti hambileswi a nga tivi lomu a ri kona. Jamboti a nga rivalangi Manayila loko a ri ekhotsweni, u n'wi tsalerile papila ra ku hlamusela hi ta ku nyamalala ka yena. √√√ (3)
- 1.10 Hileswi Mpfuleni a a hlongoriwile hi Ntekele ekaya, leswi swi endlile leswaku a nga ha swi koti ku vulavula na makwavo.√√ (2)
- 1.11 Bobs.√ (1)
- 1.12 A va duvuleriwa ku ringeta ku phanga mali eka movha wa khampani ya ka Jesko eRita.√√ (2)
- 1.13 Majavele.√ (1)
- 1.14 Lord/Muzayiwe.√ (1)

- 1.15 A a ta xi hakela hi n'wana wa yena Manayila.√√ (2)
- 1.16 A ri ePlumvlei/epurasini ra Baas Donder √ laha a tirhela xigwevo xa yena.√ (2)
- 1.17 A a hlamarisiwa hi matikhomelo ya Ntekele ya ku nwa byalwa na ku ka a nga ha yi ekereke.√√ (2)
- 1.18 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo ya yena. Xik.: Vugevenga a byi hakeli. √√
(Amukela na tin'wana tidyondzo leti twisisekaka.) (2)
- 1.19 Ntekele u vulavula hi ku va vatswari va fanele ku laya vana kasi hitlhelo va yena vana a va nga layeki. Xik.: Rice u onhile nhwana. √√ (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA A: 35

XIYENGE XA B: NTLANGU

XIVUTISO XA 2: *BYOKOTA MADLAYISANA* – MM Marhanele

- 2.1 I Makhanana.√ (1)
- 2.2 Ya kombisa leswaku Mavundza u tekela Makhanana ehansi a tlhela a nga hloniphi Gezani.√√ (2)
- 2.3 N'wa-Chovolo.√ (1)
- 2.4 Ya kombisa leswaku a a nga chavi ku faya mindyangu ya vanhu. √√ (2)
- 2.5 Mathebula u lavile ku dlayiwa hikwalaho ka ku lumbetiwa ku dlaya Gezani loyi a a ri xigangu xa nsati wa yena Makhanana.√√ (2)
- 2.6 U chelele Gezani xiganama a lova.√√ (2)
- 2.7 A a nga hloniphi nuna wa yena.√√ (2)
- 2.8 Mukamberiwa u ta nyika nhlamulo ya yena. Xik.: A hi ntiyiso, Mavundza a a lava ku twisa Makhanana ku vava hi ku vula leswaku Gezani loyi a ri xigangu xa Makhanana u na xigangu xin'wana ku nga nsati wa yena wa vunharhu. √√√ (2)

KUMBE

- I ntiyiso, nsati wa n'anga Mavundza a lava ku twisa nuna wa yena ku vava tanihleswi a twanana na Makhanana a va na vukwele, na ku twisa Makhanana ku vava hi Gezani.√√√ (3)
- 2.9 Mavundza u delerisa vasati va yena na ndyangu wa yena hi xigangu.√√ (2)
- 2.10 Va vulavula va ri eka n'anga Mavundza.√ (1)
- 2.11 Ntlhaveni.√ (1)
- 2.12 A ku lovile Gezani.√√ (2)
- 2.13 Nawu wa tihlo hi tihlo.√ (1)
- 2.14 Mavundza u vutisa leswaku: 'Leswi mi nge vanhu va dlayiwa hi tin'anga xana i tin'anga ti nga dlaya ndhuna? √√ (2)
- 2.15 Muganga wa ka Masingi√ na muganga wa ka Mhangani.√ (2)
- 2.16 Nkoka wa wona./B.√ (1)

- 2.17 A a lava leswaku vavanuna lava a va lerisiwile hi Magamana ku ya n'wi lava va nga n'wi lemuki.√√ (2)
- 2.18 Mukamberiwa u ta nyika nhlamulo ya yena. Xik.: U fikelerile. Byokota i xinyenyana lexi dlayisaka swin'wana swinyenyana, na le ka tsalwa Makhanana u dlayisa Gezani na Mavundza lava a va ri swigangu swa yena a ri karhi a tekiwile.√√ (2)
- (Amukela na tin'wana tinhlamulo. Timaraka i to seketela ntsena.) (2)
- 2.19 Mathebula u kuma kurhula, na ku kombisa leswaku vutomi bya munhu i nchumu wa nkoka.√√ (2)
- 2.20 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xik.: Ku dlaya munhu i nandzu leswi vulaka leswaku hosi Magamana na yena a ta fanela ku khomiwa a yisiwa ekhotsweni. √√ (2)

[35]

XIVUTISO XA 3: KU DYELA NYAMA EMATLUKENI – DJ Risenga

- 3.1 Vhakisa i hahani wa Piet.√ (1)
- 3.2 A a tela ku ta pfuna eka timhaka ta ku velekiwa ka n'wana/a a ta tshamela n'wana.√√ (2)
- 3.3 I Marie/i manana wa Piet.√ (1)
- 3.4 A va pyopyiwile swinene.√ (1)
- 3.5 Hlanganani.√ (1)
- 3.6 U vula leswaku Piet u fana swinene na Hlanganani.√√ (2)
- 3.7 Ya komba ku tshamiseka emoyeni hi ku va n'wana a ri kahle/Vukosi a nga onhakeriwangi hi khwiri.√√ (2)
- 3.8 Xo nwa./B.√ (1)
- 3.9 Xilavi a nga laveki eka timhaka ta Piet kambe u nghenelela a tlhela a lava ku lwa na Vhakisa hahani wa Piet ku ve a lo vhaka.√√ (2)
- 3.10 I munhu wa xichavo na mahanyelo wo landzela timhaka ta mfuwo na ndhavuko.√√ (2)
- 3.11 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena. Xik.: U wela eka vupfumeri bya ndhavuko.√ Marito ya 'kasi va ka Munene va ta hi vhikela va tlhela va amukela n'wana exibedhlele', ya kombisa ku tshembela eka swikwembu.√√ (Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twisisekaka.) (3)
- 3.12 A ta n'wi rungulela ta ku beburiwa ka n'wana √ na ku n'wi tivisa leswaku wa tlhela a ya pfuna Vukosi na Piet ku hlayisa ricece.√ (2)
- 3.13 Hi leswi a nga kuma mali ya phenxeni. √ (1)
- 3.14 Swa n'wi hlundzukisa na ku n'wi khomisa tingana leswi a ambarisile xiswona.√√ (2)
- 3.15 U vula leswaku a tivonela leswaku leswi a swi endlaka swi nga n'wi tiseli ku xaniseka eka nkarhi lowu taka.√√ (2)
- 3.16 Ma'am Jocye u hundzukile xidakwa, yindlu na movha swi xavisiwa, Piet na Vukosi va ya tikumela ka vona ko tshama.√√ (2)
- 3.17 Xihundla xa ku xava yindlu eKremetart na xo xava movha.√√ (2)
- 3.18 A lava ku hundza a n'wi teka va famba swin'we eKremetart.√√ (2)
- 3.19 Ma'am Joyce a nga ti twisisi timfanelo ta vavasati hikuva a a teka swiboho swo pfumala vutihlamuleri.√√ (2)
- 3.20 A lava ku ya hanya hi ku tilawula na ku sungula ku nwa byalwa. √√ (2)

[35]

NTSENGO WA XIYENGE XA B: 35

XIYENGE XA C: SWIRUNGULWANA/SWIHUNGWANA

XIVUTISO XA 4: XAMUGANGA – SJ Malungana na KA Khosa

4.1 'NDZI YA KHOMA NSINYA MUNI KE?' – KA Khosa

- 4.1.1 Exibedhlele xa Nkhensani√ a a ri muogori. √ (2)
- 4.1.2 Ford Sierra.√ (1)
- 4.1.3 U n'wi byerile leswaku masiku hinkwawo u lorha yena, na leswaku u twa wonge a nga ya eka Mphambo nivusiku.√√ (2)
- 4.1.4 A a vula leswaku vatirhikulobye va ta famba va vulavula hi yena.√√ (2)
- 4.1.5 nga hambani/C √ (1)
- 4.1.6 I xa ku va a bihe emirini a nga si heta ku dyondzela vuogori. √√ (2)
- 4.1.7 Patricia a a rhandzana na Jameson loyi a ri na nsati a tlhela a biha emirini kutani a ya tekiwa hi xikhalabyana lexi a lava leswaku xi n'wi sirhelela ku ka a nga hlongoriwi entirhweni wa vuogori na Priscilla u bihisiwile emirini hi Bra Rex loyi a ri nuna wa munhu kutani a tekiwa hi Bongela loyi a nga sirhelela ntirho wa yena.√√ (2)
- 4.1.8 A hi swona, Patricia u heleriwile hi ntirho wa vuogori a tlhela a tekeriwa Jameson hi Priscilla.√√ (2)
- (Timaraka i to seketela ntsena.)
- 4.1.9 Mukamberiwa u ta nyika dyondzo ya yena. Xik.: Ndzi dyondzile leswaku munhu wo pfumala vutihlamuleri ehenhla ka vutomi bya yena u onhakela hi vumundzuku bya yena.√√ (2)
- 4.1.10 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xik.: Priscilla u hlohloterile Patricia ku endla vuxisi hi ku tekana na Xihloni loyi a ehleketa leswaku wa n'wi rhandza kasi o tilavela ku tiponisa eka ku hlongoriwa entirhweni.√√ (2)

4.2 'NDLELA YA NYASUNE' – KA Khosa

- 4.2.1 EPietersburg.√ (1)
- 4.2.2 I mavulavulelo ya yena ya kahle ya ku komba xindzhuti ni ku ka a nga kombisi leswaku a nga va a ri xigevenga.√√ (2)
- 4.2.3 I ku twa mahungu eka xiyanimoya ya leswaku Jane Malunghela u tekeriwile movha hi xigevenga.√√ (2)

- 4.2.4 Hi swona ku vuriwa leswaku a a phyaphyara 'ngi mukapu wu ri exipananini' leswi vulaka leswaku a a vulavula ngopfu.√√ (2)
- 4.2.5 Hileswi eka xiyanimoya a va nga vulangi leswaku Jane wa hanya kumbe a nga hanyi endzhaku ka ku va a tekeriwile movha hi xigevenga.√√ (2)
- 4.2.6 U humesile pasi ra wansati yena a ri wanuna loko a yimisiwa hi maphorisa.√√ (2)
- 4.2.7 I ku va va ambarile swibelana.√ (1)
- 4.2.8 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xik.: Vanhu va fanele ku papalata ku khandziya swifambo swo ka va nga swi tivi kumbe ku tirhisa swifambo swa vanhu lava va nga va tiveki. √√ (2)
- (Amukela na yan'wana mavonelo lama twisisekaka.) (2)
- 4.2.9 Mukamberiwa u ta nyika nhlamulo ya yena. Xik.: U swi kotile hikuva nhlokomhaka yi ri Ndlela ya Nyasune, na Laura na Sharon va tikuma va fambile rendzo ro ka ri nga ri kahle, kambe ku nga ri ku rhandza ka vona.√√√ (3)
- (Amukela na tin'wana tinhlamulo leti twisisekaka.) (3)

NTSENGO WA XIYENGE XA C: 35

XIYENGE XA D: VUTLHOKOVETSERI

XIVUTISO XA 5

5.1 XIFAKI – KG Baloyi

- 5.1.1 Xitlhokovetselo xi vulavula hi munhu loyi a dyaka leswi a nga lo swi tirhela a tshunxekile laha a byelaka malolo leswaku va nga n'wi vondzoki kambe a va yime va titirhela. √√√ (3)
- 5.1.2 Ku kombisa nkoka wa xifaki lexi eka yena./ku tinyungubyisa hi swa nyuku wa yena.√√ (2)
- 5.1.3 Xifaniso xa munhu loyi a vulavulaka a fundze xifaki enon'wini. √√ (2)
- 5.1.4 Va nga n'wi karhati loko a dya swa yena leswi a nga lo swi tirhela.√√ (2)
- 5.1.5 Ku khojeta i ku hoxa xo fana na ndzoho enon'wini. √√ (2)
- 5.1.6 susetela tindzoho ta xifaki./D.√ (1)
- 5.1.7 Thoni yo kariha/holova.√√ (2)
- 5.1.8 U vula vanhu lava rhandzaka ku kuma swilo va nga swi tirhelangi.√ (1)
- 5.1.9 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xik.: A swi fanerile. Hi xitalo vanhu va tshika ku tirha va hanya hi ku kombela na ku vondzoka lava titirhelaka, hikwalaho ka leswi u ringeta ku dlaya moya lowu wa vulolo.√√

Kumbe

A swi fanelangi. Hambiloko vanhu va loloha na ku hanya hi ku kombela a swi laveki ku va tsundzuxa hindlela yo va tsongahata.√√

(Amukela na man'wana mavonelo lama twisisekaka.)

(2)

5.2 XANA SWI TA HELA RINI? – KG Baloyi

- 5.2.1 Mutlhokovetseri u kombisa ku tikeriwa loku vanhu va xisati va nga na kona loko va hanya endzeni ka vuxaka bya rirhandzu lebyi nga hava xikongomelo xa vukati. √√√ (3)
- 5.2.2 Waxisati.√ (1)
- 5.2.3 U tshama u chuhile.√√ (2)
- 5.2.4 Ri kombisa leswaku ku na swin'wana swi nga endliwiki hi mfanelo/ku na leswi languteriweke kambe swi nga riki ku endliweni.√√ (2)
- 5.2.5 Swivutiso leswi swi komba ku vilela/ku hela mbilu.√√ (2)
- 5.2.6 Ku sungula ku biha, ku saseka ku hela/ ku hela ka vumbhuri hikwalaho ko dyuhala.√√ (2)
- 5.2.7 Mhaka ya ku twa ku vava embilwini/mhaka yo kala a nga ha koti ku tiyisela. √√ (2)
- 5.2.8 Mukamberiwa u ta nyika mavonelo ya yena. Xik.: Nawu wa kereke leyi a ngenaka yona a wu pfumeli timhaka to hanya swin'we ka varhandzani loko va nga si tekana.√√ (2)
- 5.2.9 Mukamberiwa u ta nyika vonelo ra yena. Xik.: Swi kahle. Vafundhisi va rhangela vanhu eka timhaka ta mahanyelo na matikhomelo, hikwalaho swa fanela ku va chava loko hi hambukile endleleni.√√

KUMBE

A swi kahle. Vanhu va fanele ku hanya vutomi byo tshunxeka va nga chavi munhu hikuva a ri mufundhisi.√√

(Amukela na man'wana mavonelo lama twisisekaka.) (2)

NTSENGO WA XIYENGE XA D: 35
NTSENGO WA TIMARAKA: 70